

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

PEDAGOGICKÁ FAKULTA

Ústav pedagogiky a sociálních studií

Bakalářská práce

Nikola Novotná

Utajený porod a práva dítěte

Olomouc 2023

Mgr. Dagmar Pitnerová, Ph.D.

vedoucí práce

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci na téma „*Utajený porod a práva dítěte*“ vypracovala samostatně a pod odborným dohledem vedoucí bakalářské práce. Vždy jsem uvedla všechny použité zdroje a literaturu.

V Olomouci dne 17. dubna 2023

.....

Podpis

Poděkování

Velmi děkuji vedoucí bakalářské práce paní Mgr. Dagmar Pitnerové, Ph. D., za odborné vedení, konzultace, cenné rady a připomínky při zpracování bakalářské práce.

Obrázek č. 1 VÍTEK (Zdroj: Vlastní)

„Pouto, jež spojuje tvou skutečnou rodinu, není v krvi, ale ve vzájemné úctě a radosti vašich životů. Málokdy vyrostou členové jedné rodiny pod jednou střechou.“

Richard Bach

ANOTACE

Jméno a příjmení:	Nikola Novotná
Katedra:	Ústav pedagogiky a sociálních studií
Vedoucí práce:	Mgr. Dagmar Pitnerová, Ph.D.
Rok obhajoby:	2023

Název práce:	Utajený porod a práva dítěte
Název v angličtině:	Secret childbirth and the rights of the child
Anotace práce:	<p>Cílem bakalářské práce je popsat utajený porod. V úvodu práce je definován průběh utajeného porodu, jeho zákonná úprava a péče o dítě po porodu. Je zde popsán rozdíl mezi anonymním a diskrétním porodem. Dále jsou objasněna práva a povinnosti dítěte a charakterizovány formy právní pomoci dětem. Následuje seznámení s formami náhradní rodinné péče. V závěru je provedena statistická analýza náhradní rodinné péče v období 2018-2022 v České republice.</p>
Klíčová slova:	utajený porod, dítě, náhradní rodinná péče, práva a povinnosti dítěte, výchova
Anotace v angličtině:	<p>The aim of the bachelor's thesis describe the secret childbirth. The introduction of the work defines the course of secret childbirth, its legislation and care of the child after birth. The difference between anonymous and discreet birth is described here. Furthermore, the rights and obligations of the child are clarified and characterized forms of legal assistance to children. This is followed by an introduction to the forms of substitute family care. In the conclusion is carried out a statistical analysis of substitute family care in the period 2018-2022 in the Czech Republic.</p>

Klíčová slova v angličtině:	secret childbirth, child, substitute family care, right and obligations of the child, upbringing
Přílohy vázané v práci:	Příloha č. 1: Seznam obrázků Příloha č. 2: Seznam grafů
Rozsah práce:	51 stran
Jazyk práce:	Český

OBSAH

ÚVOD	8
1 UTAJENÝ POROD	9
1.1 Průběh utajeného porodu.....	10
1.2 Zákonná úprava utajeného porodu	12
1.3 Anonymní porod.....	13
1.4 Diskrétní porod.....	14
1.5 Utajený porod na Slovensku.....	15
1.6 Utajený porod ve Francii	16
1.7 Utajený porod v Rakousku	18
2 PRÁVA DÍTĚTE	20
2.1 Práva dítěte vůči jeho rodičům	21
2.2 Povinnosti dítěte vůči jeho rodičům	22
2.3 Sociálně-právní ochrana dětí	23
2.4 Ústavní a mezinárodněprávní úprava ochrany dětí	25
2.5 Evropský soud pro lidská práva	26
2.6 Případ žádosti o zrušení utajení narození	28
3 NÁHRADNÍ RODINNÁ PÉČE	30
3.1 Osvojení.....	31
3.2 Péče jiné osoby (svěřenectví)	35
3.3 Pěstounská péče (PP).....	36
3.4 Pěstounská péče na přechodnou dobu (PPPD).....	37
3.5 Poručenství s osobní péčí	38
3.6 Analýza období 2018-2022	40
ZÁVĚR	43
SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ	44
SEZNAM OBRÁZKŮ	50
SEZNAM GRAFŮ	51

ÚVOD

Mateřství by mělo být nejhezčím obdobím v životě ženy. V běžném životě se setkáváme s různými situacemi. Nejčastěji jsou to případy, kdy na svět přijdou krásná a zdravá miminka. Dále se můžeme setkat s ženami, které nemohou plod donosit nebo jsou neplodné. Pozorujeme také rozhodnutí o ukončení těhotenství, které může být vysloveno těhotnou ženou nebo doporučením lékaře. Situací, na kterou jsme ale nejméně připraveni, je že se budoucí matka rozhodne svého dítěte vzdát.

Přestože je utajený porod v české legislativě již od roku 2004, řada lidí z veřejnosti, o něm nemá tušení nebo o něm nejsou dostatečně informováni. Toto byl také hlavní důvod, proč jsem si toto téma vybrala. Utajené porody jsou ve vztahu ke zdravotnímu stavu dítěti nejšetrnější možnou formou odložení dítěte, protože v rámci utajeného porodu je dítěte poskytnuta okamžitá lékařská a sociální pomoc.

Hlavním cílem bakalářské práce je seznámit s utajeným porodem.

Dílčí cíle:

- Charakterizovat zákonnou úpravu utajeného porodu.
- Zjistit, jak probíhají utajené porody ve vybraných zemích Evropské unie.
- Objasnit práva a povinnosti dětí.
- Charakterizovat formy právní pomoci dětem.
- Popsat formy náhradní rodinné péče.
- Provést statistickou analýzu NRP v období 2018-2022 v ČR.

Bakalářská práce se skládá ze tří kapitol. První kapitola se zabývá průběhem utajeného porodu a jeho zákonnou úpravou. Jde zde uveden rozdíl mezi anonymním a diskrétním porodem, jsou popsány utajené porody na Slovensku, ve Francii a v Rakousku. Druhá kapitola představuje, jaká práva mají děti vůči svým rodičům a naopak, jaké mají povinnosti. Jsou zde uvedeny důležité právní orgány, které poskytují pomoc nejen dětem, ale také rodinám, případ žádosti, při které bylo zrušeno utajení narození dítěte. Na závěru jsou popsány formy náhradní rodinné péče.

1 UTAJENÝ POROD

Mateřství představuje základní statusový poměr. Pro člověka je mateřský status klíčový, neboť umožňuje dále zakládat otcovství a příbuzenství vůbec. Matkou dítěte je žena, která dítě porodila. Porodem se rozumí oddělení dítěte od mateřského těla, dále ukončení těhotenství narozením živého či mrtvého dítěte (Hrušáková a kol, 2015, s. 127).

Utajený porod, nebo také porod s utajenou totožností matky, je jednou z možností, jak se žena může legálně vzdát svých práv a povinností ke svému dítěti. Je to typ porodu, kde jsou informace o matce známy, avšak utajeny. Utajený porod je možný ve všech zařízeních poskytující zdravotní péči v souvislosti s porody. Porod s utajenou totožností matky můžeme považovat za porod, kdy matka po porodu požádá o utajení své identity. Právo písemně požádat o utajený porod mají pouze ženy svobodné a s trvalým pobytem na území ČR, tyto však nemusí mít občanství České republiky. I v případě utajeného porodu je nutno zachovat zdravotnické dokumenty, které mohou mít podstatný vliv na zdraví dítěte a jeho ochranu. V průběhu života dítěte se mohou vyskytnout onemocnění, která mají dědičný základ, a znalost anamnézy matky tak může být v tomto případě i rozhodující. Ze zákona vyplývá, že utajovaným údajem je pouze jméno, příjmení, datum narození matky a datum porodu. Na registrační číslo pojištěnce a pojišťovny se tedy ochrana dat nevztahuje (Kodriková, 2005, s 17-18).

Utajený porod je třeba zásadně odlišit od dětí nalezených nebo odložených do baby boxu. Základní odlišnost spočívá v tom, že v případě utajeného porodu je matka dítěte známa a přes zvýšenou ochranu údajů o její totožnosti je možné ji identifikovat, zejména pro účely sociálně-právní ochrany dětí a pro účely rozhodování soudu o výchově dítěte. Žena, která v souvislosti s porodem požádá o své utajení, většinou nemůže nebo nechce sama zajistit péči o dítě. Je tedy nezbytně nutné zabezpečit dítěti náhradní výchovu jeho svěřením do náhradní rodinné péče. Tomuto předchází umístění dítěte na nezbytně nutnou dobu do péče ústavního zařízení nebo do zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc. Jelikož je matka nositelkou rodičovské odpovědnosti k dítěti, stává se tak účastníkem v každém soudním řízení ve věci péče o dítě.

K osvojení dítěte může dojít na základě souhlasu matky nebo rozhodnutím soudu o tom, že není třeba souhlasu matky dítěte z důvodu splnění podmínek nezájmu o dítě. Právní vztah mezi matkou a dítětem zanikne v okamžiku, kdy je dítě osvojeno (Novotná, Hovorka, 2009, s. 5-7).

KODRIKOVÁ (2005, s. 20) uvádí, že dle dosavadní právní úpravy bylo utajení porodu obecně vyloučeno. Každé zdravotnické zařízení má totiž povinnost vést jejíž součástí jsou i osobní údaje matky. I když jsou zaměstnanci zařízení vázáni mlčenlivostí, nelze vyloučit riziko zveřejnění některých osobních údajů. Běžná dokumentace bývá ve zdravotnictví vedena i v elektronické formě, a systémy nejsou tak stoprocentní, aby dokázaly zamezit nebezpečí zneužití.

1.1 Průběh utajeného porodu

Žena s trvalým pobytem na území České republiky, která dítě porodila a písemně požádala o své utajení v souvislosti s porodem, má právo na zvláštní ochranu svých osobních údajů. Podmínkou je, že se nejedná o ženu, jejímuž manželu svědčí domněnka otcovství (Novotná, Hovorka, 2009, s. 5).

Jestliže žena hodlá v souvislosti s porodem utajit svou totožnost, předloží poskytovateli poskytujícímu příslušné zdravotní služby písemnou žádost o utajení své totožnosti při porodu, ve které také uvede, že o dítě nehodlá pečovat. Provedením utajeného porodu se rozumí takový postup, který zachová utajení matky dítěte, s výjimkou postupů, které jsou potřebné k zajištění úhrady zdravotních služeb. Zdravotnická dokumentace je vedena v rozsahu zdravotních služeb souvisejících s těhotenstvím a utajeným porodem. Jméno, případně jména, příjmení ženy jsou vedena odděleně od zdravotnické dokumentace. Po ukončení hospitalizace ženy, která utajeně porodila, doplní zdravotnické zařízení dokumentaci o výše jmenované údaje. Vloží ji do vhodného obalu, který zapečene a označí bezpečnostním kódem, který bude předán též pacientce. Otevření takto zapečetěné zdravotnické dokumentace je možné pouze na základě rozhodnutí soudu, a to zejména na návrh dítěte. Toto neplatí, požádá-li o otevření zdravotnické dokumentace žena, která utajeně porodila. Statusový vztah mezi matkou a dítětem v okamžiku narození dítěte vzniká. Matka se stává zákonnou zástupkyní dítěte. V důsledku utajení matky a její neochoty být spojována s dítětem, je dítěti ustanoven opatrovník. Dítě bude zapsáno do matriky bez údajů o matce.

Dítě nese příjmení matky. Matka smí dítěti dát jméno. Jestliže dítěti jméno nedá, přidělí mu jej soud. Souhlas matky k osvojení dítěte je zásadně vyžadován. Matka i dítě starší 12 let mají právo nahlédnout do listin vedených k zápisu narození dítěte (Hrušáková a kol, 2015, s. 130).

Dle MAREŠOVÉ (2009, s. 51-52) se „do knihy narození dítěte se při utajeném porodu zapisuje:

- a) *jméno, jména a příjmení dítěte*
- b) *den, měsíc, rok narození dítěte*
- c) *rodné číslo, místo narození, pohlaví dítěte*
- d) *datum zápisu a podpis matrikáře.*

Po porodu matka dítě ponechá v zařízení, může dát svůj souhlas k osvojení dítěte a odejít do svého bydliště. Novorozenec zůstává umístěn na novorozeneckém oddělení. Pokud matka nevysloví souhlas s osvojením dítěte, je to faktorem nezájmu ze strany rodičů a dítě tak může být nabídnuto k osvojení. Tento nezájem ale musí trvat nejméně půl roku. Na základě těchto skutečností soud určí, že je dítě právně volné a zanikají tak právní vztahy mezi ním a jeho původní rodinou. Poté dítě přechází do preadopční péče. Zjišťuje se, zda je rodina pro dané dítě vhodná, nikoli zda je dítě vhodné pro rodinu. Jestliže dala matka souhlas s osvojením, může tento vzít zpět do doby, než je dítě v preadopční péči nebo do doby, než proběhne celý osvojovací proces. Poté soud dítěti určí opatrovníka a vydá předběžné opatření pro přemístění dítěte ze zdravotnického zařízení do ústavní péče podle jeho věku. Zařízením může být například kojenecký ústav, Fond ohrožených dětí – Klokánek nebo dětská centra. Zdravotní péče související s těhotenstvím a porodem se hradí ze zdravotního pojištění. Tuto péči hradí zdravotní pojišťovna, kterou na základě identifikačních údajů pojištěnce o úhradu požádá zdravotnické zařízení (Marešová, 2009, s. 51-52).

Náhradní rodina je pro dítě vybírána komisí. Je vybírána podle stejných kritérií jako v jiných případech adopce, a to s přihlédnutím k celkové anamnéze biologické matky. Tyto údaje poskytuje komisi sociální pracovnice (Kümmel, Janků, 2007, s. 175-176).

Utajený porod přináší biologické matce zkrácení jejích zákonných nároků zejména v oblasti nemocenského pojištění (peněžitá pomoc v mateřství) a dávek státní sociální podpory (porodné, rodičovský příspěvek). Z pracovního hlediska nelze ženě zabezpečit poskytnutí mateřské dovolené. Z Listiny základních práv a svobod, Úmluvy o právech dítěte a především z obsahu rodičovské odpovědnosti vyplývá, že druhému rodiči se upírá právo vědět o narození dítěte a uplatnit tak svoje právo na podání návrhu na určení otcovství a plnění povinností vyplývajících z rodičovské odpovědnosti. V případě utajeného porodu se otec o narození dítěte vůbec nedozví, a pokud ano, tak až třeba v době, kdy už je dítě osvojeno, anebo strávilo určitou část života v ústavní péči. Přitom by otec s rozhodnutím matky dát dítě k osvojení nesouhlasil a o dítě se chtěl starat. Dítěti se takto bere nejen právo na péče a výchovu otcem, ale dále také na právo sirotčího důchodu a právo na dědictví po něm (Novotná, 2005, s. 16-17).

1.2 Zákonná úprava utajeného porodu

Utajený porod se řídí zákonem č. 422/2004 Sb., a v české legislativě je platný od 1. 9. 2004. HRABÁK (2004, s. 12) konstatuje: *„klíčovým ustanovením zákona o péči o zdraví lidu je nový odstavec 20 § 67b. Dle tohoto ustanovení žena s trvalým pobytem na území České republiky, která porodila dítě a písemně požádala o utajení své osoby v souvislosti s porodem, má právo na zvláštní ochranu svých osobních údajů, která spočívá v tom, že zdravotnické zařízení je povinno vést zdravotnickou dokumentaci v rozsahu péče související s těhotenstvím a porodem, jejíž součástí jsou osobní údaje této ženy ke zjištění anamnézy a údaje uvedené v ustanovení § 67 odst. 2 písm. b).“* Existují také související zákony, a to zákon č. 301/2000 Sb., o matrikách, jménu a příjmení a o změně některých souvisejících zákonů. Institut knihy narození se mění tak, že údaje o rodičích se do knihy narození nezapisují v případě, že matka dítěte požádala o utajení své osoby v souvislosti s porodem, obsahuje informaci, že se jedná o takový případ. Zápis dítěte do knihy narození se provede podle zprávy zdravotnického zařízení, v němž byl porod ukončen. A zákon č. 48/1997 Sb., o veřejném zdravotním pojištění, ve znění pozdějších předpisů. Zde je upravena problematika hrazení zdravotní péče související s těhotenstvím a porodem dítěte. Tuto péči hradí zdravotní pojišťovna, kterou o tento úkon pořádá zdravotnické zařízení na základě identifikačních údajů pojištěnce (Hrabák, 2004, s. 12-13).

Zákon o utajených porodech umožnil matkám realizovat právo na utajení totožnosti v souvislosti s porodem. Zákon se snaží vytvořit podmínky ke snížení počtu umělých potratů, zamezit vraždám novorozенého dítěte matkou a případům opuštění nebo odložení dítěte. Tento zákon ukládá zdravotnickým zařízením povinnost oznámit orgánům sociálně-právní ochrany dětí skutečnost, že se matka po porodu rozhodla opustit své dítě a že stát a jeho orgány zprostředkovává náhradní rodinnou péči. V zákoně není výslovně uvedena možnost matky přehodnotit své rozhodnutí o utajení své totožnosti. Do právní moci rozhodnutí o osvojení dítěte může ale matka požádat o zápis své osoby do knihy narození. Zákon také neupravuje utajený porod žen s omezením svéprávnosti či žen nezletilých nespěprávných. Odborná veřejnost zaujímá takové stanovisko, že tyto matky o utajení své totožnosti požádat nesmí, neboť k takovému jednání nemají způsobilost. Zákon ze své aplikace nevylučuje ani ženy, jejichž partnerům svědčí druhá domněnka otcovství (Králičková, 2014, s. 512-514).

1.3 Anonymní porod

U anonymního porodu není identita matky vůbec známa. Dítě bylo odloženo nebo zanecháno ve zdravotnickém zařízení matkou, která předložila falešné doklady, nebo případně nesdělila nic o své totožnosti. V České republice je těchto případů jen velmi malý počet ročně, jelikož anonymní porod zákonná úprava v České republice nedovoluje. Ze zákona má toto dítě status nalezence. Zápis do knihy narození se v tomto případě zakládá na šetření policie, lékařské zprávy obsahující sdělení pohlaví a pravděpodobné datum narození dítěte. Výsledek šetření i zprávu lékaře předává matričnímu úřadu orgán policie, který šetření prováděl. Mateřství je tak na základě prošetření policie a případné lékařské zprávy určeno. V případě, že by nebylo zjištěno mateřství konkrétní ženy, mělo by dítě i nadále status nalezence. Soud je povinen určit dítěti jméno, příjmení a poručníka, neboť nalezené dítě nemá rodiče, tudíž ani zákonné zástupce (Hrušáková, Králičková, 2005, s. 54).

Každé dítě má právo na to, aby bylo po narození registrováno. Za standardní situaci se považuje ta, kdy má dítě matku i otce od svého narození právně určené. Dojde-li k porodu mimo zdravotnické zařízení, v mnoha případech se matky rozhodnou svůj porod před veřejností a rodinou skrýt a své dítě odložit. Bude-li mít dítě jakékoli povědomí o svých rodičích, může se u soudu kdykoli domáhat určení mateřství i otcovství.

Rodiče mohou usilovat o zapsání svých jmen do knihy narození tam, kde je dítě evidováno, tedy domáhat se u soudu určení svého statusového poměru. Jestliže se státu podaří zprostředkovat osvojení odloženého dítěte, nebude vyžadován souhlas jeho rodičů, neboť tito nejsou známi (Králičková, 2014, s. 511-512).

1.4 Diskrétní porod

Diskrétní porod je termín, který je používán pro porod v porodnici vzdálené od bydliště matky. Novorozenec je zde po porodu zanechán a předán do náhradní rodinné péče. Porod a dokumentace je stejná jako u ostatních porodů. Jméno a ostatní osobní údaje matky, jako je rodné číslo, bydliště, a podobně, jsou součástí zdravotnické dokumentace pro zdravotní pojišťovnu. Dítě je zapsáno v matrice, která je v místě jeho narození. V rodném listě jsou uvedena nacionále matky, případně i otce. Anonymita rodičky je velmi omezená, stojí na mlčenlivosti zdravotníků. Péče o matku a dítě je identická s ostatními porody. Rizikem tohoto porodu je cesta matky do vzdálené porodnice. S dlouhou cestou mohou vzniknout problémy v předporodní péči. Takovéto porody od roku 1997 probíhají v dětském domově v Aši. Matky tam mohou odcestovat již před porodem a zaplatit si služby v dětském domově, kde jim bude poskytnuta komplexní odborná, zdravotnická, sociální a psychologická pomoc. K samostatnému porodu jsou rodičky transportovány do okolních porodnic. Právní úprava diskretních porodů není nikde zakotvena. Nejsou tak stanoveny žádné podmínky, které by musely být splněny a diskretní porod tak proveden (Kümmel, Janků, 2007, s. 175).

1.5 Utajený porod na Slovensku

Mezi základní práva a svobody podle Ústavy Slovenské republiky patří právo na život. O právu každého dítěte na život pojednává Úmluva o právech dítěte, která na Slovensku byla přijata v roce 1989. V této je ustanoveno právo každého dítěte být registrováno hned po narození a mít hned po narození právo na jméno, právo na státní příslušnost a právo poznat své rodiče. V Zákoně o rodině Slovenské republiky je uvedeno, že společnost uznává, že pro všestranný a harmonický vývin dítěte je nejvhodnější stabilní prostředí rodiny tvořené otcem a matkou dítěte. V životě člověka však mohou nastat situace vyvolané zdravotními, ekonomickými nebo sociálními problémy, kdy rodiče dítě nechtějí, anebo nechtějí vychovávat a skutečnost, že se dítě narodí, chtějí utajit.

Utajený porod je zde chápán jako utajení matky po porodu. V praxi to znamená, že jméno matky se nedozvíme z rodného listu dítěte nebo z jiných příslušných dokumentů. Utajený porod poskytuje matkám určité řešení problému namísto toho, aby podstoupily interrupci. Výhodou možnosti utajení identity matky je maximální možná zdravotnická péče ve zdravotnickém zařízení pro matku i dítě. Na otázku, zda o utajený porod může požádat každá žena bez omezení, není ve slovenském zákoně odpověď.

Žena, která se rozhodne o utajení svého porodu, může požádat jakékoli zdravotnické zařízení o utajený porod. Jakmile písemně požádá o utajení své osoby v souvislosti s porodem, osobní údaje, které poskytla, se utají a zařadí do osobní zdravotní dokumentace v režimu utajení podle ustanovení § 19 ods. 4 a 5 zákona o zdravotní péči. V dokumentaci bude chybět jméno a rodné číslo matky. Tyto údaje se neobjeví v rodném listě dítěte. O této činnosti rozhodují soudy Slovenské republiky. Rozhodnutí matky o utajení porodu musí být akceptováno všemi zaměstnanci zdravotnického zařízení a musí být zachována mlčenlivost. Poskytovatel má zákonnou povinnost vést zdravotní dokumentaci odděleně od zdravotní dokumentace jiných osob. Pokud rodička změní názor a rozhodne se o odtajnění porodu, může takto učinit do šesti týdnů od porodu. Po uplynutí této lhůty je poskytovatel zdravotní péče povinen odevzdat zdravotní dokumentaci Ministerstvu zdravotnictví Slovenské republiky, která tuto evidenci eviduje a uchovává. Osobní zdravotní dokumentaci může odpečetít pouze soud.

Zákonná úprava utajených porodů na Slovensku je velmi stručná a v žádné souvislosti nezmiňuje otce dítěte. Soudní jednání vyvolané domnělým otcem dokáže určit nejen otce dítěte, ale také nepřímo biologickou matku, která si přála zůstat utajená (Volčko, Mitríková, 2017, s. 2-5).

Další výhodou utajeného porodu je proplacení nákladů od zdravotní pojišťovny, ve které je matka pojištěná. Tuto formu porodu upravuje zákon č. 576/2004 Z. z. o zdravotní péči. Na základě veřejného zdravotního pojištění je plně hrazena zdravotní péče v souvislosti s utajenými porody. Úhrada zdravotní pojišťovnou se uskuteční na základě vyhlášení poskytovatele zdravotní péče, že žena, která písemně požádala o utajení své osoby v souvislosti s porodem, je jejím pojištěncem. Úhrada zdravotní péče tak kontrolou nepodléhá. Dítě je po narození označeno pouze číslem. Místo jména a příjmení má označení XY. O novorozence je po porodu postaráno na v porodnici a následně na dětském oddělení. Poté péči o dítě zajišťuje příslušný úřad práce a jméno dítěti udělí okresní soud. V průběhu pár týdnů bude dítě připraveno na adopci a odchod do nové rodiny (Doktor, 2013, s. 23).

1.6 Utajený porod ve Francii

V 17. století bylo běžné, že ženy odkládaly své děti. Před sedmdesáti lety se každý rok v rámci utajeného porodu ve Francii narodilo asi 10 000 dětí. V současnosti se jich rodí méně než 600 ročně. Ve Francii se utajený porod označuje jako porod X a znamená, že žena může родit ve zdravotnickém zařízení a zůstat v utajení, než svěří své dítě do služeb státu. Výraz utajený porod je uveden v zákoně ze dne 27. června 1904. Tento zákon tvoří současný základ utajeného porodu. Zákon z 8. ledna 1993 zavádí utajený porod do občanského zákoníku. Článek 326 stanovuje zásadu, která zní tak, že matka může během porodu požádat, aby byla utajena její identita (Šínová a kol, 2014, s. 857).

Před porodem se žena může rozhodnout, zda chce uvést svoji totožnost. Pokud se rozhodne pro utajení své totožnosti, může žena родit v jakékoli nemocnici, a to jak veřejné, tak soukromé. Jakmile rodička dorazí do porodnice, musí lékařskému personálu oznámit své přání. Nebude od ní tedy požadován žádný doklad totožnosti, nebudou prováděna žádná vyšetřování. Aktuální zákon uvádí, že žena, která porodí utajeně, bude zbavena nákladů na živobytí v nemocnici.

Zdravotnický personál je povinen sdělit matce informace o důsledcích opuštění dítěte, zdravotním stavu dítěte a podmínky, za kterých si mohou rodiče vzít své dítě zpět. Po porodu může matka dítě nakrmit. Na požádání jí může být poskytnuta psychologická péče. Pokud souhlasí, může biologická matka zanechat informace o svém zdraví a zdraví otce, původu dítěte a okolnostech jeho narození. Může zanechat své jméno, kontaktní údaje, dopis nebo předmět v kartotéce pro své dítě v zalepené obálce. Mimo tento záznam budou uvedena křestní jména dítěte, jeho pohlaví, datum, místo a hodina narození. Matka nebo otec mají dva měsíce na to, aby uznali a převzali dítě zpět (toto je jediný případ, kdy má žena povinnost uznat své dítě). Pokud otec nezná datum a místo narození dítěte, může se obrátit na státního zástupce, který informace vyhledá. Dále je nutné, aby se o tomto porodu dozvěděl v zákonné lhůtě. Ve většině případů se stane, že ihned po narození dítěte matka popře otcovství (Jaussent, 2014).

Během dvouměsíční lhůty oddělení péče o dítě umístí dítě do jeslí, k chůvě nebo do pěstounské rodiny. Dítě ale není adoptované. Po této dvouměsíční lhůtě může být dítě dáno k adopci. Může být také umístěno do péče schválené pěstounské rodiny, případně do sociálního zařízení pro děti. Po uplynutí lhůty může být dítě navráceno biologickým rodičům pouze na základě rozhodnutí soudu. Pokud ponechali biologičtí rodiče své osobní údaje v utajení, může k nim mít od roku 2002 přístup osoba narození při utajeném porodu, pokud si to přeje. Ta za tímto účelem musí požádat národní radu pro přístup k osobnímu původu, zařízení zvané CNAOP, které vytváří spojení mezi rodiči a dětmi narozenými při utajeném porodu. Dítě může do údajů nahlížet od 13 let v doprovodu adoptivního rodiče nebo samostatně od 18 let. Přístup k osobnímu původu nemá žádný vliv na osobní a příbuzenský stav. Dítě se dozví, kdo jsou jeho biologičtí rodiče, ale podle zákona se jimi nestávají (VILLENEUVE-GOKALP, 2011, s. 138-140).

1.7 Utajený porod v Rakousku

Od roku 2001 je v Rakousku možné porodit utajeně, aniž by matka musela uvádět své jméno. Dále zde od roku 2014 platí zákon o rozšíření pomoci těhotným ženám a regulaci utajeného porodu, tento umožňuje chráněný a lékařsky hlídáný porod. Utajení identity zaručuje zákon po dobu 16 let. Zákon si má získat těhotné ženy, které nenašly cestu do poradny, aby přijaly pomoc a podporu. V Rakousku je utajený porod naprosto legální záležitostí, nehrozí za něj jakýkoli právní postih. Jediné, co zde ženy musí udělat, je, že si vyberou nějakou porodnici a tam řeknou, že mají zájem o utajený porod. Možnost rodit v Rakousku utajeně je zdarma. Ženy mají nárok na péči v těhotenství a převoz do nemocnice, taktéž bezplatně. Většina nemocnic v Rakousku již nabízí možnost utajeného porodu. Některé těhotenské poradny nabízejí anonymní vyšetření a rady specialistů (BMFSFJ, 2022).

Utajený porod probíhá normálně jako klinický porod. Těhotná žena porodí dítě pod lékařskou péčí a psychologickou podporou v nemocnici. Jméno nebo jiné údaje o matce nejsou zveřejněny a nevyřizují se žádné formuláře. Rozhodnutí přivést dítě na svět utajeně, znamená dát ho k adopci. Po porodu dítě převezme orgán sociálně-právní ochrany dětí a bude se starat o co nejrychlejší zprostředkování adopce. Do šesti měsíců a do konce adopčního řízení mají ženy právo na to, aby své rozhodnutí stáhly. V tomto případě se musí vzdát utajení a požádat soud, aby jim navrátil rodičovská práva (oesterreich.gv.at., 2022).

Pro případ, že se děti jednou zeptají na své biologické rodiče a na skutečnosti, proč byly adoptovány, mohou biologické matky poslat například na odbor sociálně-právní ochrany dětí zprávu, ve které budou popisovat, jak vypadají, kolik jim je let, jaké je jejich zaměstnání, životní situace, co ví o otci, jaká mají genetická onemocnění v rodině, datum, čas a místo utajeného porodu, důvod pro jeho utajení a cokoli jiného, co by matky chtěly dětem předat (anonymegeburt.at, 2023).

Ženy, které nechtějí nebo nemohou využít nabídku utajeného porodu, mají možnost uložit své dítě do takzvaných baby hatch, neboli hnízd pro miminka. To znamená, že novorozenec může být uložen do schránky. Schránky nebo hnízda mají bezobslužný přístup a nachází se v některých nemocnicích v Rakousku. Matka obvykle vejde do předsíně, otevře dětskou schránku a uloží dítě do teplé postele.

Po zavření schránky již tato nelze znovu otevřít. Dítěti se ihned poté dostane lékařské péče. Ve schránce pro miminka bývá informační list s kódem. Pomocí tohoto kódu se matka může anonymně zeptat na stav svého odloženého dítěte. Stejně jako u utajeného porodu, má matka šest měsíců na to, aby se k dítěti přihlásila a přijmula ho. Pokud tak neučiní, bude dítě dáno k adopci (gesundheit.gv.at, 2019).

2 PRÁVA DÍTĚTE

Dříve se na děti nahlíželo jako na osoby podřízené dospělým. Dětství pak bylo chápáno jako krátká vývojová etapa před dospělostí. Ve 20. století bylo uzavřeno více jak osmdesát smluv týkajících se přímo dětí. I díky tomu je dnes dětství považováno za téměř posvátnou část života a dítě za jednotlivce, který má vlastní důstojnost a veškerá práva jako každý člověk (David, 1999, s. 30).

Dítě má právo požádat orgány sociálně-právní ochrany dětí a další orgány a subjekty, který přísluší ochrana práv dítěte, o pomoc při ochraně svého života a dalších svých práv. Tito jsou povinni poskytnout dítěti odpovídající pomoc. Dítě má právo požádat o pomoc i bez vědomí rodičů. Dítě, které je schopno formulovat své vlastní názory, má právo tyto názory svobodně vyjadřovat při záležitostech, které se ho týkají, a to i bez přítomných rodičů (Špeciánová, 2007, s. 17-18).

Jen málo dětí dokáže správně zodpovědět, co znamená pojem dětská práva. Když děti popisují svá práva, téměř většina zmiňuje samovolně právo vyjádřit se, mít vlastní názor, rozhodnout si o sobě. Děti mluví o právu chodit do školy, vzdělávat se, studovat. Vyskytuje se také právo na život, na život v rodině, na domov, bydlení a ochranu. Častým je pro děti i vysvětlení, že dětská práva znamenají vymezení toho, co děti mohou a nemohou. V mnohých případech děti o dětských právech neví, nebo neví, jak je vysvětlit. Nedokáží svá práva aplikovat na svůj zájem a na sebe. Nejčastějšími zdroji informací o právech dětí jsou škola, rodina, internet, tábory nebo například volnočasové aktivity (Brzobohatý a kol, 2017, s. 115-120).

„Práva a povinnosti dítěte vůči rodičům můžeme do značné míry odvozovat od práv a povinností rodičů. To, co ve vztahu rodiče – dítě chápeme jako povinnost rodičů, můžeme z opačného pohledu chápat jako právo dítěte a naopak. Práva a povinnosti dítěte vůči rodičům mají charakter jak osobněprávní, tak i majetkověprávní. Dítě, které je schopno s ohledem na stupeň svého vývoje vytvořit si vlastní názor a posoudit dosah opatření jeho se týkajících, má právo obdržet potřebné informace a svobodně se vyjadřovat ke všem rozhodnutím týkajících se podstatných záležitostí jeho osoby a být slyšeno v každém řízení, v němž se o takových záležitostech rozhoduje“ (Hrušáková, Králíčková, 2006, s. 240, 242).

2.1 Práva dítěte vůči jeho rodičům

Práva dítěte vůči rodičům ve svých důsledcích směřují i vůči společnosti, resp. státu. Řadu těchto práv nalezneme v Úmluvě o právech dítěte z roku 1989, HRUŠÁKOVÁ, KRÁLÍČKOVÁ (2006, s. 240-243) z nich uvádí:

Právo na život směřuje vůči rodičům, zejména vůči matce, ale současně i vůči společnosti. Toto je úzce spjato s problematikou interrupce. Dle Listiny základních práv a svobod je lidský život hoděn ochrany již před narozením.

Dítě má **právo na život se svými rodiči**, tj. nebýt proti vůli rodičů od nich odloučeno. Toto neplatí v případě, kdy by takové oddělení od rodičů bylo potřebné a v zájmu dítěte.

V souvislosti s utajeným porodem a anonymním osvojením je zde **právo znát své rodiče, je-li to možné, a být v jejich péči**. Dítě se teoreticky nemusí vůbec dozvědět, že bylo nezrušitelně osvojeno.

S problematikou asistovaná reprodukce souvisí také **právo znát svůj genetický původ**. Jestliže dítě nemůže žít společně se svými rodiči, a to zejména protože rodiče žijí odděleně, má dítě právo udržovat osobní vztahy se svými rodiči a stýkat se s nimi.

Zdůrazňováno je **právo dítěte na samostatné rozhodování**. Znamená vyjadřovat své názory ve všech věcech, které se dítěte týkají. Právo dítěte obecně směřuje vůči všem dospělým a státním orgánům, směřuje také vůči rodičům. Oprávnění dítěte samostatně rozhodovat o svých věcech ve vztahu k rodičům je spojeno s otázkou způsobilosti dítěte k právním úkonům.

Ze skutečnosti, že rodiče mají vůči dítěti určitá práva, je dovozováno, že to, co je zákonem stanoveno jako povinnost rodiče, je zároveň oprávněním dítěte. Dítě má tak vůči rodičům právo na to, aby bylo **vychováváno, zastupováno a spravováno jeho jmění**.

Významným pro dítě je **právo na výživné**. Vyživovací povinnost se rodičům ukládá do doby, dokud není dítě schopno se živit samo.

Mezi osobností práva dítěte patří **právo na soukromí, ochranu korespondence, cti a pověsti dítěte**. Právní úprava všeobecných osobnostních práv nerozděluje zletilou a nezletilou osobu.

Pokud nejsou **práva na tělesnou integritu** dítěte dostatečně chráněna, mohou být snadno ohrožena, dokonce porušena. Tohoto porušení se na dítěti mohou nejnepříjemněji dopustit nejbližší osoby, kterými jsou příbuzní, rodiče, či jiní zákonní zástupci, a to tak, že ohrozí fyzické nebo psychické zdraví, což se tak stává trestným činem.

Je také třeba zmínit **právo na náhradu škody**. Toto směřuje nejenom vůči třetím osobám, ale dítě má nárok na náhradu škody na zdraví nebo na majetku vůči svým rodičům. Vůči vlastním rodičům se v praxi uplatňuje velmi zřídka.

2.2 Povinnosti dítěte vůči jeho rodičům

Do skupiny povinností dětí vůči jeho rodičům patří zejména povinnost dbát svých rodičů, povinnost vypomáhat s péčí o chod společné domácnosti prací, popřípadě peněžitými prostředky nebo povinnost podřídit se výchovným opatřením rodičů. Každé dítě je povinno své rodiče ctít a respektovat. Jde o ustanovení, které má morální obsah, nikoli však normativní hodnotu. Formulace povinnosti respektovat rodiče nahradila starou povinnost poslušnosti, ale respekt není totožný s poslušností. Je třeba si uvědomit, že ne všichni rodiče si zaslouží, aby je dítě ctilo a respektovalo (alkoholické, narkomani či kriminální recidivisté). Dítě, které žije s rodiči ve společné domácnosti, je povinno jim dle svých schopností pomáhat. Tato povinnost má svůj základ ve výchově, je jejím doplněním a zvýrazněním. Konkrétní rozsah této pomoci závisí především na věku dítěte. Vyžadování pomoci zásadně přesahující tento rámec je nutno posuzovat jako zneužívání rodičovské odpovědnosti. Dítě je dále povinno přispívat na úhradu společných potřeb rodiny, pokud má vlastní příjem, popřípadě majetek, kterého lze použít pro společné potřeby rodiny. Tato povinnost má spíše výchovný charakter. Rodiče tímto učí dítě hospodařit s finančními prostředky. Podmínkou ale je pravidelný příjem dítěte z vlastní pracovní činnosti. Nelze si to ale vykládat tak, že by dítě muselo odevzdávat veškerý příjem ze své práce, jedná se pouze o přiměřený příspěvek na úhradu společných potřeb rodiny. U nezletilých dětí je nutno přihlížet k jejich částečné způsobilosti k právním úkonům (Hrušáková, Králíčková, 2006, s. 244-245).

Neplnění povinností dítěte vůči jeho rodičům může mít pro dítě špatné následky. Pokud dítě neplní dobrovolně svou vyživovací povinnost k rodiči, může se rodič obrátit na soud se svou žalobou. Neplnění povinností může mít na dítě dopad také v podobě vydědění nebo v povinnosti vrácení daru získaného od rodičů a obecně i všude tam, kde se odráží hledisko dobrých mravů. Děti se nemohou vzdát svých povinností, které mají vůči rodičům. Jde zejména o vyživovací povinnost vůči rodičům. Řada povinností dětí vůči rodičům má spíše morální charakter a jejich vynutitelnost je problematická, i přesto, že tyto povinnosti vyplývají ze zákona. Při porušení a nedodržení povinností je jejich vynucení problematické. Sankcí za jejich porušení může být například vydědění nebo odvolání daru pro nevděk (Šmíd, 2014, s. 803-809).

2.3 Sociálně-právní ochrana dětí

Sociálně-právní ochrana dětí je zakotvena v Úmluvě o právech dětí, která byla přijata Organizací spojených národů v roce 1989. V občanském zákoníku č. 89/2012 Sb., ve znění pozdějších předpisů, je v části druhé rodinné právo definována ochrana dítěte. Uvádí se zde, že dítě má právo na péči a ochranu. Dítě má právo na životní úroveň, která je nezbytná pro jeho tělesný, duševní, duchovní, sociální a mravní vývoj. Rodiče nebo jiné osoby, které se o dítě starají, za něj nesou základní odpovědnost za zabezpečení životních podmínek nezbytných pro rozvoj dítěte, a to v rámci svých schopností a finančních možností. Pomoc dítěti musí být přiměřená. Výchovná opatření nesmí ohrožovat zdraví dítěte a jeho rozvoj a nesmí se dotýkat jeho lidské důstojnosti. Žádné dítě nesmí být vystaveno svévolnému zasahování do svého soukromého života (Novotný a kol, 2017, s. 162-164).

HRUŠÁKOVÁ a kol. (2015, s. 253) uvádí, že jedním je základních zásad je zásada nejlepšího zájmu dítěte, jejímž respektováním má být zajištěno blaho dítěte. Sociálně-právní ochrana dětí je specifickou činností státu, jejímž hlavním účelem je zajištění nejlepšího zájmu dítěte a dosažení jeho blaha ve vazbě na zákon, který stanoví, že se jedná o ochranu práva dítěte na příznivý vývoj a řádnou výchovu, ochranu oprávněných zájmů dítěte, včetně ochrany jeho jmění, působení směřující k obnovení narušených funkcí rodiny a zabezpečení náhradního rodinného prostředí pro dítě, které nemůže být vychováváno ve vlastní rodině.

Dále HRUŠÁKOVÁ a kol. (2015, s. 253) uvádí: „mezi orgány zajišťující výkon sociálně-právní ochrany dětí patří:

- a) *obecní úřady (vyhledávají děti, které vyžadují zvýšenou pozornost*
- b) *obecní úřady s rozšířenou působností (pořádají případové konference)*
- c) *krajské úřady (zajišťují přípravu lidí vhodných stát se osvojiteli nebo pěstouny)*
- d) *ministerstvo práce a sociálních věcí (provádí nové odborné posouzení žadatele o přijetí dítěte do nové rodiny)*
- e) *Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí (zprostředkovává osvojení dětí vhodných k osvojení v cizině)*
- f) *Úřad práce České republiky (rozhoduje o přiznání státního příspěvku na výkon pěstounské péče).“*

Sociálně-právní ochrana je určena zásadně dětem nezletilým, tedy plně nesvéprávným. Dále je určena dětem nacházejícím se na území České republiky, bez ohledu na jejich občanství, trvalé bydliště či oprávnění k pobytu. Ochrana je poskytována dětem vyžadujícím zvýšenou pozornost, mezi něž se řadí děti, jejichž rodiče zemřeli, neplní vyživovací povinnost, nevykonávají nebo zneužívají práva plynoucí z rodičovské povinnosti. Dále děti, které byly svěřeny do výchovy jiné osoby. Děti, které vedou nemravný život nebo se opakovaně dopouštějí útěku od rodičů. Děti, na kterých byl spáchán trestný čin. Děti, které jsou ohrožovány násilím rodičů nebo jiných osob, nebo děti, které jsou žadateli o udělení mezinárodní ochrany. Významnou podmínkou je, aby tyto skutečnosti trvaly alespoň po takovou dobu nebo byly takové intenzity, že nepříznivě ovlivní vývoj dětí nebo mohou být příčinou jejich nepříznivého vývoje (Hrušáková a kol, 2015, s. 253-256).

Sociálně-právní ochrana dětí je cílená činnost, která zahrnuje zajištění práva dítěte na jeho příznivý vývoj a řádnou výchovu, ochranu oprávněných zájmů dítěte. Je upravena zákonem č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí (Špeciánová, 2007, s. 10).

Nejlepšího zájmu dítěte má být dosaženo preventivním působením státu. Orgány sociálně-právní ochrany dětí vyhledávají děti vyžadující pomoc, působí na rodiče, projednávají s rodiči odstranění nedostatků ve výchově dítěte a jeho chování, sledují, zda je zamezováno v přístupu dětí do prostředí, které je z hlediska výchovy a vývoje ohrožující a sledují nepříznivé vlivy působící na děti a zjišťují příčiny jejich vzniku (Hrušáková a kol, 2015, s. 257).

2.4 Ústavní a mezinárodněprávní úprava ochrany dětí

Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí pomáhá rodinám, které přesahují hranice jednoho státu. Je to otevřená instituce, která zajišťuje, aby byl slyšet hlas dítěte a aby byla naplňována jeho práva v případech, které přesahují hranice České republiky. Instituce pracuje na tom, aby byla plně respektovaná a vstřícnou. Snaží se posouvat hranice práce s rodinou a dítětem. Spolupracuje s dětmi, rodiči, se sociálními pracovníky orgánu sociálně-právní ochrany dětí, se soudy, psychology a dalšími odborníky a organizacemi v České republice a zahraničí. Pro Úřad mezinárodněprávní ochrany dětí se často používá zákonná zkratka Úřad nebo označení ÚMPOD (ÚMPOD, 2023).

Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí České republiky sídlí v Brně, je úřadem s celostátní působností. Je podřízen Ministerstvu práce a sociálních věcí (§3 a §4 zákona o sociálně-právní ochraně dětí). Stát má povinnost chránit děti před tělesným, psychickým a sexuálním násilím, chránit jejich zdravý vývoj a právem chráněné zájmy, jak vyplývá pro Českou republiku z řady norem ústavního a mezinárodních charakteru. Ústavní zákon č. 2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod upravuje základní lidská práva. Ve vztahu k ochraně dětí lze říci, že také práva hospodářská, sociální a kulturní. Z výčtu základních práv a svobod lze zmínit způsobilost každého mít práva, právo na život, práva na nedotknutelnost osoby, právo nebýt podroben mučení ani krutému, nelidskému nebo ponižujícímu zacházení nebo trestu, právo nebýt podroben nuceným pracím nebo službám, právo na zachování lidské důstojnosti, osobní cti, dobré pověsti a právo na ochranu jména. Ve vztahu k pomoci ohroženým dětem je nejdůležitější zákon, který zdůrazňuje potřebu poskytnout zvláštní ochranu dětem a mladistvým (Špeciánová, 2007, s. 8-9).

Za nejvýznamnější mezinárodněprávní dokument lze považovat Úmluvu o právech dítěte. Pojmem „blaho dítěte“ je státům uložena povinnost zajistit dítěti takovou ochranu a péči, která je nezbytná pro jeho blaho. Současně ukládá brát ohled na práva a povinnosti rodičů, zákonných zástupců nebo jiných jednotlivců právně za děti odpovědných. Všechny činnosti týkající se dítěte mají brát v úvahu plně bezprostředně jeho zájmy. V Úmluvě o právech dítěte je výslovně uvedeno, že zájem dítěte musí mít přednost při jakékoli činnosti týkající se dětí (MPSV, 2016).

2.5 Evropský soud pro lidská práva

Evropský soud pro lidská práva patří do kategorie mezinárodních soudů řešících spory mezi státem a jednotlivcem. Tento soud vykonává svou činnost jako permanentní úřad. Sídlo Soudu je ve Štrasburku ve Francii, v sídle Rady Evropy a jeho veřejná zasedání se konají v Paláci lidských práv. Jednotlivec, skupina osob, nevládní organizace nebo stát může před tímto soudem žalovat pouze členský stát Rady Evropy. Mezi státy Rady Evropy patří Albánie, Andorra, Arménie, Ázerbajdžán, Belgie, Bosna a Hercegovina, Bulharsko, Severní Makedonie, Černá Hora, Česká republika, Dánsko, Estonsko, Finsko, Francie, Gruzie, Chorvatsko, Irsko, Island, Itálie, Kypr, Lichtenštejnsko, Litva, Lotyšsko, Lucembursko, Maďarsko, Malta, Moldavsko, Monako, Německo, Nizozemsko, Norsko, Polsko, Portugalsko, Rakousko, Rumunsko, Rusko, Řecko, San Marino, Slovensko, Slovinsko, Spojené království Velké Británie a Severního Irska, Srbsko, Španělsko, Švédsko, Švýcarsko, Turecko a Ukrajina. K cílům této organizace patří dosažení užší evropské jednoty, prosazování a uskutečňování principů demokracie a lidských práv. Členské státy Rady Evropy pečují o společné dědictví politických tradic, ideálů, svobody a právního státu (Marková, 2008, s. 7-8).

Evropský soud pro lidská práva se zabývá stížnostmi proti těm státům, které uznaly jeho jurisdikci. Rozhodnutí soudu neobsahují interpretaci v obecném smyslu, nejsou svojí povahou limitována na individuální zájem stěžovatele. Vydávaná rozhodnutí mají sloužit evropskému právnímu řádu. Soud pro lidská práva je mezinárodním soudem regionálního typu, jenž projednává předložené právní případy osob dovolávajících se porušení práv zaručených Úmluvou a jejími protokoly. K projednávání předložených případů Soud zasedá ve výborech složených ze tří soudců, v senátech složených ze sedmi soudců a ve Velkém senátu složeném ze sedmnácti soudců.

Oficiálními jazyky Soudu jsou jazyk francouzský a jazyk anglický. Soudní jednání je zpravidla veřejné, pokud toto není nijak odepřeno (Prouzová, 2004, s. 17-26).

Mezinárodní stížnost podaná u Evropského soudu pro lidská práva má charakter veřejné žaloby, která tvoří samu podstatu kolektivní záruky a objektivního charakteru lidských práv podle Evropské úmluvy. Dle Jednacího řádu Evropského soudu pro lidská práva obsahuje individuální stížnost následující náležitosti:

- a) jméno, datum narození, státní občanství, pohlaví, povolání a adresu stěžovatele
- b) případně jméno, povolání a adresu jeho zástupce
- c) název strany, proti které je stížnost podávána
- d) stručné vylíčení skutkového stavu
- e) stručný popis jednoho nebo více ustanovení vztahující se k porušení Úmluvy a odůvodnění
- f) stručný výklad o dodržení podmínek přijatelnosti stěžovatelem
- g) předmět stížnosti a hlavní rysy požadavků na spravedlivé zadostiučinění
- h) kopie veškerých relevantních dokumentů, zejména soudních a jiných rozhodnutí, týkajících se předmětu stížnosti.

Stěžovatel musí dále dodat materiály, zejména dokumenty a rozhodnutí dokládající splnění podmínek přijatelnosti. Musí také oznámit, zda předložil své námítky uvedené ve stížnosti jiné mezinárodní vyšetřovací nebo smírčí instituci. Aby se soud mohl individuální stížnosti zabývat, musí splňovat tzv. podmínky přijatelnosti (Prouzová, 2004, s. 17-26).

PROUZOVÁ (2004, s. 61) uvádí, že ochrana lidských práv se v Evropě stala jednou ze základních hodnot, která si zaslouží být dodržována. Rada Evropy je historicky nejstarší organizací zabývající se lidskými právy. Jedním z nejvýznamnějších dokumentů sjednaných na půdě Rady Evropy je Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod. 11. Protokol k této Úmluvě přinesl řízení před Evropským soudem pro lidská práva a s tím související možnost, aby se stěžovatel přímo obrátil na tento Soud. Rozhodnutím Evropského soudu pro lidská práva nemůže být dotčenému státu uložena povinnost.

Rozhodnutí ale konstatuje porušení nebo neporušení Úmluvy a dotčený stát obvykle přijímá určitá opatření, aby do budoucna nemuselo docházet k podobným případům. Vliv Evropského soudu pro lidská práva je na členské státy Rady Evropy pozitivní a vede k prohlubování ochrany lidských práv v Evropě.

2.6 Případ žádosti o zrušení utajení narození

Úprava anonymních a utajených porodů v členských státech Rady Evropy není jednotná. Formy přivádění dětí na svět jsou stát od státu vnímány odlišně. Evropský soud pro lidská práva v konkrétním případě úpravy utajených porodů rozhodl následovně (ESLP, 2003).

Pascale Odievre, francouzská státní občanka, se narodila 23. března 1965 v Paříži. Její biologická matka požádala o utajení porodu a před příslušnými úřady podepsala prohlášení, kterým se své dcery vzdala. V prohlášení bylo uvedeno, že opouští své dítě, je informována o tom, že po uplynutí jednoho měsíce bude její dítě považováno za opuštěné a že si úřadu vyhrazují právo dát jej k adopci. Dále zde stálo, že odmítá pomoc, která jí byla nabídnuta, žádá o utajení porodu a potvrzuje, že dostala písemnou informaci vysvětlující důsledky opuštění dítěte. Dítě bylo poté svěřeno do péče příslušných státních úřadů (ESLP, 2003).

Dne 10. ledna 1969 byla stěžovatelka nezrušitelně osvojena manželi Odievrovými. V roce 1990 dostala možnost nahlédnout do svého spisu státního poručence z nemocniční karty, který o ní byl veden a získala obecné a neidentifikující informace o svých biologických rodičích a o svém narození. Dne 27. ledna 1998 se obrátila na soud v Paříži s žádostí o zrušení utajeného porodu a utajení matky. Domáhala se zpřístupnění všech dokumentů. Tuto žádost postavila na tvrzení, že chce poznat svoji biologickou rodinu a své tři bratry. Žádost byla odmítnuta, protože pro danou věc byl příslušný správní soud. Dne 12. 3. 1998 se stěžovatelka se obrátila na Evropskou komisi pro lidská práva. Namítala, že utajení jejího narození a nemožnost zjistit její původ porušuje její práva a zakládá diskriminaci. Posuzování věci si převzal Evropský soud pro lidská práva a její stížnost byla prohlášena za přijatelnou k minoritnímu rozhodnutí. Dne 9. 10. 2002 se konalo veřejné jednání před velkým senátem. Stěžovatelka si stěžovala na to, že nemůže získat informace, které by jí pomohly k identifikaci své biologické rodiny, a že nemá možnost poznat svůj osobní příběh.

Hledání identity podle ní bylo neoddělitelnou součástí soukromého a rodinného života. Kdyby jí nebránila francouzská legislativa, mohla by navázat citové vztahy se svou biologickou rodinou. Soud vyzdvihoval, že cílem stěžovatelky nebylo zpochybnit existenci jejího adoptivního svazku, ale poznat okolnosti jejího narození a odložení. Soud proto nepovažoval za nutné zabývat se věcí pod úhlem rodinného života a zkoumal ji v rámci práva respektování života soukromého. Ve skutečnosti se totiž stěžovatelka domáhala poznání svého osobního příběhu. Stěžovatelka bránila práva dětí a byla toho názoru, že utajený porod není právem ženy, ale znamením neúspěchu. Přijetí dítěte za státního poručenice a možnost adopce podle ní nesouvisí s utajením. Stěžovatelka měla za to, že respektování jejího soukromého života jí dává právo na přístup k jejímu spisu. Vyčítala žalovanému státu, že jeho právní systém nezabezpečuje respektování jejího soukromého života a klade překážku žádosti k odhalení biologické matky. Cítila se být poškozena tím, že její možnost obdržet majetek po biologické matce je omezena. Výrok rozsudku zněl tak, že deseti hlasy proti sedmi nebylo porušeno právo na respektování soukromého života a rodinného života a deseti hlasy proti sedmi nebyl porušen zákaz diskriminace, tj. čl. 8 a čl. 14 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (Hůlka, 2005, s. 52-56).

3 NÁHRADNÍ RODINNÁ PÉČE

Výchova dětí a péče o jejich vývoj je především právem rodičů. Ne všichni rodiče se ale o své děti mohou starat. V případech, kdy děti nemohou vyrůstat ve svých vlastních rodinách, lze najít optimální formu náhradní péče, do které patří svěřením dětí do péče jiné osoby, pěstounská péče, pěstounská péče na přechodnou dobu, poručenství a osvojení. Dětství má nárok na zvláštní pomoc a péči, které se má dítěti dostat především v rodině, která se považuje za základní jednotku společnosti, a přirozeném prostředí pro růst a blaho všech jejích členů, především dětí. Dle Úmluvy o právech dítěte by mělo dítě v zájmu plného a harmonického rozvoje své osobnosti vyrůstat v prostředí, v atmosféře štěstí, lásky a porozumění, které jej připraví žít vlastním plnohodnotným životem. Náhradní rodinná péče má přednost před ústavní péčí. Náhradní rodinná péče má několik forem, a to osvojení, péče jiné osoby, pěstounská péče, pěstounská péče na přechodnou dobu a poručenství s osobní péčí (MPSV, 2023).

Citát z roku 1972 o náhradní rodinné péči, který uvedl MATĚJČEK (1972), zní: *„Zatímco dříve klasickým případem dítěte do adopce bylo dítě neprovdané matky, zpravidla venkovské, která přišla do města za službou, tedy dítě zdravém s normálním dědičným pozadím a víceméně neproblematické, je dnes situace jiná. Typickým dítětem přicházejícím do veřejné péče je nyní dítě z rodiny, která svou funkci neplní, z rodiny asociální, rozvrácené, alkoholické, zatížené psychopatologií, takže hereditární pozadí takového dítěte a jeho vývojová prognóza jsou zpravidla více než problematické. Docházíme pak k zjištění, že máme celkově méně dětí pro adopci volných, a z těch že jen určité procento je pro adopci skutečně vhodných.“*

Tímto citátem se myslí první SOS vesnička, která v té době vznikla. Časové zařazení poukazuje na to, jak byly chudé možnosti, a to jen adopce nebo ústav. Toto platilo stejně jak pro děti zdravé, tak pro děti postižené. Za těchto okolností také nebylo třeba mnoho odbornosti v rozhodování. Je zřejmé, že mnoha dětem se náhradní rodinné péče nedostalo pro to, že neodpovídaly adoptivním kritériím (Matějček, 1999, s. 43-44).

3.1 Osvojení

Osvojení neboli adopce je nejvýznamnější formou náhradní rodinné péče. Je to přijetí cizího dítěte za své, respektive za vlastní adoptivními rodiči. Jedná se o imitaci neboli fikci biologického svazku. Cílem osvojení je založit mezi osvojitelem a osvojencem takový právní vztah, jako mezi přirozenými rodiči a dětmi, a tímto vytvořit nezletilému dítěti stabilní a harmonický domov. Osvojením dochází ke vzniku umělého vztahu, který má všechny právní následky, jako kdyby šlo o přirozený, biologický vztah mezi rodiči a dětmi (Nožířová, 2012, s. 12).

HRUŠÁKOVÁ a KRÁLÍČKOVÁ (2006, s. 277) upozorňují, že osvojení je třeba chápat jako statusovou změnu v životě dítěte, jeho přirozené rodiny a rodiny náhradní. Neznamena tak pouze zajištění osobní péče o nezletilé, ale zejména změnu jeho osobního stavu, která je zásadně nevratná. Osvojit lze nezletilé dítě, které nenabýlo plné svéprávnosti, a to jen v případě, že je osvojení v souladu s jeho zájmy. Od 1. 1. 2014 lze dle občanského zákoníku osvojit i zletilého. Od roku 2014 právní řád v České republice rozlišuje pouze osvojení nezletilého a zletilého.

Současná právní úprava již nerozlišuje osvojení zrušitelné a nezrušitelné, jak tomu bylo dříve. Osvojení nelze zrušit po uplynutí 3 let od rozhodnutí o osvojení, a to ani z důležitých důvodů. Výjimkou jsou případy, je-li osvojení v rozporu se zákonem. Dítě lze osvojit se souhlasem rodičů nebo bez něj. Souhlas rodičů může být dán buď ve vztahu ke konkrétním žadatelům o osvojení, nebo předem bez vztahu k určitým osvojitelům. Souhlas s osvojením může být dán matkou dítěte nejdříve šest týdnů po jeho narození. Otec může udělit souhlas nejdříve po narození dítěte. Rodiče mohou obecně odvolat souhlas ve lhůtě tří měsíců ode dne, kdy byl souhlas podán. Souhlasu rodiče k osvojení není třeba, pokud byl rodič zbaven rodičovské odpovědnosti a zároveň dát souhlas k osvojení, není schopen projevit svou vůli a rozpoznat následky svého jednání, nebo se zdržuje na neznámém místě. Podle občanského zákoníku není třeba k osvojení souhlasu rodiče, který zjevně nemá o dítě zájem, o čemž rozhodne rozsudkem soud. V tomto samostatném řízení soudu je účastníkem i matka, která požádala o utajení porodu. Je-li dítě starší 12 let, dává souhlas s jeho osvojením i ono. Tento případ však neplatí při utajeném porodu, kdy je dítě osvojováno ještě jako novorozenec (MPSV, 2023).

O osvojení rozhoduje soud, a to na základě návrhu osvojitele. Umožňuje-li to zdravotní stav dítěte a utajená matka udělila souhlas k osvojení, je možné ihned převzít dítě do péče budoucích osvojitelů. Před uplynutím tří měsíců ode dne, kdy byl dán souhlas s osvojením, se nejedná a péči před osvojením. Budoucí osvojitelé mají v tomto období povinnost o dítě pečovat a chránit jej. Po uplynutí tří měsíců ode dne, kdy byl dán souhlas k osvojení, může být osvojované dítě dáno na návrh osvojitele do jeho péče před osvojením. Osvojením dítě získává příjmení osvojitele. Lze také změnit i křestním jméno nezletilého. Toto se však nedoporučuje u dítěte, které je již se svým jménem identifikováno, ledaže by si změnu přálo. V případě změny jména se doporučuje vybrat jméno co nejpodobněji znějící (Křístek, 2016, s. 31-33).

V občanském zákoníku, přesněji § 797 je uvedeno, že na základě rozhodnutí soudu o osvojení se osvojitel zapíše do matriky jako rodič, popřípadě osvojitelé jako rodiče dítěte. Osvojitel a osvojenec budou moci obdržet doklad obsahující výpis z matriky osvědčující datum a místo narození osvojence. Není zde zmínka o osvojení nebo o totožnosti biologických rodičů osvojence. Matriční záznamy budou vedeny a jejich obsah reprodukován takovým způsobem, aby se osobám bez oprávněného zájmu zabránilo dozvědět se o osvojení určité osoby nebo o totožnosti dřívějších rodičů této osoby. Klíčovým pro osvojení je ale rozsudek a jeho nabytí právní moci. Změna matričních údajů má pouze evidenční význam. Evidenční změna bude provedena na základě pravomocného rozsudku o osvojení (Sedlák, 2014, s. 622-623).

Osvojitelem se může stát zletilý, bezúhonný a svéprávný člověk, jehož zdravotní stav a osobností vlastnosti zaručují, že bude pro osvojované dítě tím správným rodičem. Dítě může osvojit manželský pár, jeden z manželů, nebo i jednotlivec. Osvojitelem se ale také může stát ten, kdo žije sám, žije ve vztahu bez uzavření manželství, může mít vlastní děti, má vlastní děti, má další děti přijaté do náhradní rodinné péče, má zdravotní problémy, ale jeho zdravotní stav má dobrou prognózu a nijak výrazně neomezuje jeho pečovatelské a výchovné schopnosti. Osvojitelé získávají stejná práva a povinnosti, jako by byli biologickými rodiči dítěte. Věkový rozdíl mezi osvojenecem a osvojitelem by neměl být nižší než 25 let a neměl by být vyšší než 40 let. Záleží však na individuálních dispozicích každého jedince, na jeho fyzické i duševní kondici a schopnostech.

Osvojitel by měl být dostatečně zralý, aby byl schopen o dítě pečovat a zajistit jeho řádnou výchovu a zdravotní, psychický i sociální vývoj. Osvojitelem se nemůže stát osoba, jež je v sourozeneckém nebo příbuzenském vztahu v přímé linii s dítětem. Obecnými podmínkami osvojení jsou skutečnosti, na nichž je nutno trvat. Jsou nimi vytvoření takového vztahu mezi osvojencem a osvojitelem, jaký je mezi dítětem a rodiči. Musí být v souladu s nejlepšími zájmy nezletilého dítěte. Platí zde zákaz nepatřičného zisku ze souvisejících činností. Dále je podmínkou vyloučení osvojení mezi příbuznými v přímé linii a mezi sourozenci, s výjimkou náhradního mateřství a přiměřený věk mezi osvojencem a osvojitelem (Sedlák, 2014, s. 597-602).

Soud je povinen zjistit na základě lékařského vyšetření a dalších potřebných vyšetření zdravotní stav osvojitelů, jejich osobní dispozice a motivaci k osvojení a posoudit, zda se toto nepřičí účelům osvojením. Rovněž se zjišťuje zdravotní stav osvojence a stanovisko orgánu sociálně právních ochrany dětí. Mělo by také být zjištěno, zda osvojení není v rozporu se zájmy dětí osvojitele (Křístek, 2016, s. 31-32).

Prvním krokem zprostředkování osvojení je podání žádosti a posouzení žadatelů obecním úřadem obce s rozšířenou působností. Žádost se podává v místě trvalého bydliště žadatele. Sociální pracovník zabývající se náhradní rodinnou péčí s žadatelem probere situaci, vydá formulář žádosti a připraví kompletní spisovou dokumentaci, která je dále postoupena krajskému úřadu k dalšímu posouzení. Formulář žádosti obsahuje osobní údaje žadatele, doklad o státním občanství nebo o povolení k trvalému pobytu na území České republiky, opis z evidence rejstříků trestů, zprávu o zdravotním stavu předloženou žadatelem, údaje o ekonomických a sociálních poměrech, písemné vyjádření žadatele, zda souhlasí s tím, aby po uplynutí lhůty stanovené zákonem byl zařazen také do evidence úřadu pro zprostředkování osvojení dětí z ciziny a výlučně žádá o osvojení dítěte z ciziny, dále souhlas s tím, že je orgán sociálně-právní ochrany dětí oprávněn zajišťovat další zkoumání a šetření, a stanovisko obce s rozšířenou působností k žádosti o zprostředkování osvojení. Pracovník úřadu s rozšířenou působností domluví s žadatelem osobní návštěvu v rodině za účelem sociálního šetření. Jakmile bude mít všechny potřebné dokumenty, neprodleně zašle kopii dokumentace k dalšímu řízení příslušnému krajskému úřadu (Bubleová a kol, 2014, s. 24-26).

Krajský úřad, který vytváří evidenci dětí a evidenci žadatelů, posuzuje vhodnost žadatelů a rozhoduje o zařazení žadatele o osvojení do této evidence. Zařazuje také děti a žadatele do své evidence pro účely zprostředkování osvojení na základě předchozího odborného posouzení. U dětí se posuzuje úroveň tělesného a duševního vývoje včetně specifických potřeb a nároků, a vhodnost náhradní rodinné péče a jejích forem. Naopak u žadatelů se posuzuje charakteristika osobnost a psychický stav, zdravotní stav, majtkové a sociální poměry rodiny, zhodnocení přijetí dítěte do rodiny, bezúhonnost a také vyjádření dětí, které již žadatelé mají. Psychologické vyšetření je zaměřeno na charakteristiku osobnosti a psychický stav. Zkoumá, zda stav žadatele z hlediska duševního, tělesného a smyslového nebrání dlouhodobé péči o dítě. Dále je zaměřeno na předpoklad vychovávat dítě, motivaci, která vedla k žádost o osvojení dítěte a stabilitu manželského vztahu a prostředí v rodině. Na základě odborného posouzení vydá příslušný krajský úřad rozhodnutí o zařazení nebo nezařazení do evidence žadatelů o náhradní rodinnou péči, tedy osvojení. Během této fáze zprostředkování osvojení by si žadatelé měli ujasnit představy o tom, jaké dítě by chtěli a mohou přijmout do své péče. Dítěti vybírána taková rodina, která je připravena přijmou dítě právě takové, jaké je. Výběr rodiny pro konkrétní dítě nezávisí ani tak na časovém pořadí, ale na míře nároků a dobrém připravení žadatelů. Výběr vhodné rodiny konkrétnímu dítěti je úkolem odborných pracovníků krajského úřadu, který vede evidenci jak dětí, kterým se hledá osvojitelská rodina, tak evidenci prověřených zájemců o osvojení (Bubleová a kol, 2014, s. 30-33).

V případě dětí narozených z utajeného porodu, tedy u kojenců zpravidla nebývá s navazováním kontaktu v nové osvojitelské rodině žádný problém. Jejich propuštění do péče nové rodiny může proběhnout rychle. V případě, že zdravotní stav dítěte vyžaduje určitou zvláštní péči, bývá budoucím osvojitelům nabídnut např. krátkodobý pobyt v zařízení tak, aby se pod vedením odborného personálu měli možnost naučit se s dítětem zacházet a pečovat o něj. Před rozhodnutím soudu o osvojení musí být dítě v péči budoucího osvojitele nejméně šest měsíců, a to za účelem zjištění, zda se mezi osvojitelem a osvojencem vytvořil takový poměr, jaký je smyslem a cílem osvojení. V případě, kdy je třeba souhlasu rodičů k osvojení dítěte, se podmínka trvání šesti měsíců osobní péče před osvojením počítá vždy a po uplynutí tří měsíců ode dne udělení souhlasu k osvojení. Po přijetí dítěte od péče jsou osvojitelé povinni pečovat o dítě na vlastní náklady.

Po právní moci rozhodnutí o svěřením dítěte do péče mohou osvojitelé uplatnit nárok na porodné, případně na rodičovský příspěvek ze systému dávek státní sociální podpory (Bubleová a kol, 2014, s. 30-35).

3.2 Péče jiné osoby (svěřenectví)

Svěřenectví upravuje § 953 občanského zákoníku. Nemůže-li o dítě osobně pečovat žádný z rodičů ani poručník, může soud svěřit dítě do péče pečující osoby. Toto rozhodnutí musí být v souladu se zájmy dítěte. Svěření dítěte do osobní péče pečující osoby nenahrazuje pěstounskou péči, předpěstounskou péči, ani péči, která předchází osvojení. Péče jiné osoby má přednost před péčí o dítě v ústavní výchově. Soud svěřit dítě do péče jiné osoby, pokud o dítě nemůže pečovat žádný z rodičů, ať již ze subjektivních nebo objektivních důvodů. Subjektivními důvody jsou neschopnost pečovat o dítě nebo nezáměr o dítě, objektivním důvodem může být zdravotní stav rodičů, případně dítěte. Dále pokud o dítě nemůže pečovat poručník. Zde se jedná o situaci, kdy je dítěti ustanoven poručník, ale tento o něj nemůže osobně pečovat. Dalším případem, kdy může být dítě svěřeno do péče jiné osoby, je rozvod rodičů, kdy nelze dítě svěřit ani jednomu z rodičů. O svěřením dítěte do péče jiné osoby rozhoduje soud na základě vydání rozsudku. Účastníky řízení jsou rodiče, dítě zastoupené kolizním opatrovníkem a pečující osoba. Souhlas rodiče se svěřenectvím dítěte není vyžadován. Zákon nijak neupravuje problematiku zániku svěřenectví (Westphalová, 2014, a. 1236-1243).

Na základě rozhodnutí soudu o dítě pečuje osoba dítěti příbuzná či blízká a známá. Rodičům zůstává jejich rodičovská odpovědnost a vyživovací povinnost. Soud rodiči stanovuje povinnost hradit dítěti výživné k rukám pečující osoby. Dítě má nárok na příspěvek na úhradu potřeb dítěte. Osoba pečující zastupuje dítě pouze v oblastech vymezených soudním rozhodnutím. Soud může svěřit dítě do péče jiné osoby v případech, kdy o dítě nemůže osobně řádně pečovat žádný z rodičů ani poručník. Rozhodnutí o svěřením dítěte do tzv. svěřenectví musí být v souladu se zájmy dítěte. Pečující osoba musí o dítě řádně pečovat, musí mít trvalý pobyt na území České republiky a musí souhlasit se svěřením dítěte do své osobní péče. V péči dává soud přednost osobě příbuzné nebo dítěti blízké. Pečující osoba je povinna a oprávněna rozhodovat jen o běžných záležitostech dítěte, v těchto záležitostech dítě zastupovat a spravovat jeho jmění.

Má povinnost informovat rodiče dítěte o jeho podstatných záležitostech. Pečující osoba má také povinnost udržovat a rozvíjet vztah dítěte s jeho rodiči a příbuznými, má povinnost umožnit mu styk s nimi (MPSV, 2023).

3.3 Pěstounská péče (PP)

Dle § 963 občanského zákoníku může soud dítě svěřit do předpěstounské péče. Délku této péče stanoví s ohledem na okolnosti případu. Tato doba by neměla být příliš krátká, aby pěstoun nebyl nucen dělat ukvapená rozhodnutí, a ani příliš dlouhá, aby byly poměry dítěte stabilizovány. Nad průběhem předpěstounské péče soud také vykonává dohled. Zde soud úzce spolupracuje s orgánem sociálně-právní ochrany dětí. Předpěstounská péče je dočasná péče budoucích pěstounů. Cílem této péče je navázání vztahů mezi dítětem a pěstounem a jeho rodinou, jejich vzájemné poznání a sblížení v prostorách, kde bude dítě s pěstounskou rodinou žít. Již v předpěstounské péči má žadatel práva a povinnosti k dítěti jako pěstoun. Svěření dítěte do předpěstounské péče se využívá zejména v situacích, kdy se dítě nachází v ústavní výchově nebo v zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc. V těchto případech se nevyžaduje souhlas rodiče dítěte. Tento institut lze využít i v situacích, kdy je dítě v péči rodičů nebo jiných osob a oni dítě předávají do pěstounské péče. Zde se souhlas rodiče vyžaduje (Westphalová, 2014, s. 1282-1283).

O dítě pečuje osoba vybrána krajským úřadem nebo osoba dítěti příbuzná, vše záleží na rozhodnutí soudu. Rodičům zůstává zachována rodičovská odpovědnost i vyživovací povinnost, kterou hradí úřadu práce České republiky, a ten následně dítěti vyplácí příspěvek na úhradu potřeb dítěte. Pěstoun o dítě osobně pečuje, je zodpovědný za jeho výchovu, nemá k dítěti vyživovací povinnost, má nárok na odměnu pěstouna nebo na příspěvek při pěstounské péči a další dávky pěstounské péče. Pěstounovi vznikají nová práva, jako je například povinnost vzdělávat se. Rodič může požadovat dítě zpět do své péče (Bubleová a kol, 2018, s. 7).

Kdo se má stát pěstounem, musí skýtat záruku řádné péče, mít bydliště na území České republiky a musí souhlasit se svěřením dítěte do pěstounské péče. Dítě může být svěreno do pěstounské péče buď jednotlivci, nebo do společné pěstounské péče manželům (Matějček a kol, 2002, s. 16)

Pěstounskou péči rozlišujeme na zprostředkovanou pěstounskou péči, kdy je dítěti vybrána nejhodnější pečující osoba tzv. zprostředkováním. Dítě k této osobě nemá žádné příbuzenské či blízké vztahy. Zprostředkovaný pěstoun před svým zařazením do evidence osob vhodných stát se pěstouny prošel odbornou přípravou a odborným posouzením krajského úřadu. O samotném svěřeni dítěte do pěstounské péče takové osoby pak rozhoduje na její návrh soud. Druhým typem je nezprostředkovaná pěstounská péče. Zde zajistí péči o dítě osoba v příbuzenském vztahu či jinak známá. Tato osoba neprochází předchozí přípravou a posouzením krajského úřadu, o jejím vhodnosti pro péči o dané dítě rozhoduje soud (MPSV, 2023).

NOŽÍŘOVÁ (2012, s. 15) uvádí, že pěstounská péče je forma náhradní rodinné péče, kterou v České republice garantuje a financuje stát. Zprostředkovaní pěstouni mají nárok na dávku „odměna pěstouna“ a nezprostředkovaným pěstounům náleží dávka „příspěvek při pěstounské péči“. Pěstoun je povinen a oprávněn o dítě osobně pečovat a při výchově dítěte vykonává přiměřeně práva a povinnosti rodičů. Je povinen a oprávněn rozhodovat jen o běžných záležitostech dítěte, v těchto záležitostech dítě zastupovat a spravovat jeho jmění. Má povinnost informovat rodiče dítěte o jeho podstatných záležitostech. Pěstoun má povinnost udržovat, rozvíjet a prohlubovat sounáležitost dítěte s jeho rodiči, dalšími příbuznými a osobami dítěti blízkými. Má povinnost umožnit styk rodičů s dítětem v pěstounské péči, ledaže soud stanoví jinak. Vyžadují-li to okolnosti, stanoví další povinnosti a práva pěstouna soud. Pěstoun nemá vyživovací povinnost k dítěti. Pěstounská péče vzniká rozhodnutím soudu a zaniká zletilostí dítěte.

3.4 Pěstounská péče na přechodnou dobu (PPPD)

Pěstounská péče na přechodnou dobu je upravena v zákoně o sociálně-právní ochraně dětí. Jde o umístování dětí do institucionální péče, a to do ústavní výchovy nebo do zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc. Jde o pěstounskou péči, kterou mohou vykonávat pěstouni zapsaní ve zvláštní evidenci osob vhodných k výkonu pěstounské péče na přechodnou dobu. Tuto evidenci vede krajský úřad. Tento také uzavírá s pěstounem do třiceti dnů po zařazení do evidence dohodu o výkonu pěstounské péče. Svěřit dítě do pěstounské péče na přechodnou dobu může pouze soud, a to na základě návrhu orgánu sociálně-právní ochrany dětí. Od roku 2013 mají osoby, zapsané ve zvláštní evidenci nárok na dávky pěstounské péče, a to i když žádné dítě v péči nemají.

Výběr těchto osob musí být opravdu pečlivý, neboť tyto musí být připraveny na to, že péče o dítě bude krátká a o dítě budou pečovat krátce po jeho narození. Po skončení pěstounské péče na přechodnou dobu se dítě buď vrátí do své přirozené rodiny, ale to pouze za podmínek, že opadly důvody pro odebrání dítěte, nebo pokud soud shledá, že návrat dítěte do jeho přirozené rodiny není v krátké době reálný a rozhodne tak o stabilnější formě náhradní rodinné péče. Orgán sociálně-právní ochrany je jednou za tři měsíce povinen přezkoumat zda důvody, pro které bylo dítě svěřeno do pěstounské péče na přechodnou dobu, stále trvají (Westphalová, 2014, 1266-1268).

Jde o krizový institut péče o ohrožené děti. Jde o péči dočasnou, která je ze zákona časově omezena. Může trvat maximálně jeden rok. O dítě pečuje osoba, které byla proškolená a posouzena jako vhodná osoba k výkonu pěstounské péče krajským úřadem. Tato osoba o dítě pečuje po dobu, po kterou nemůže rodič ze závažných důvodů dítě vychovávat, dále po dobu, po jejímž uplynutí může matka dát souhlas k osvojení nebo po kterou může rodič souhlas k osvojení dítěte odvolat nebo po dobu do nabytí právní moci rozhodnutí soudu o tom, že souhlasu rodičů k osvojení není třeba. Vyživné stanovené soudem hradí rodič na účet úřadu práce České republiky, dítěti je následně vyplácen příspěvek na hradu potřeb dítěte (MPSV, 2023).

3.5 Poručenství s osobní péčí

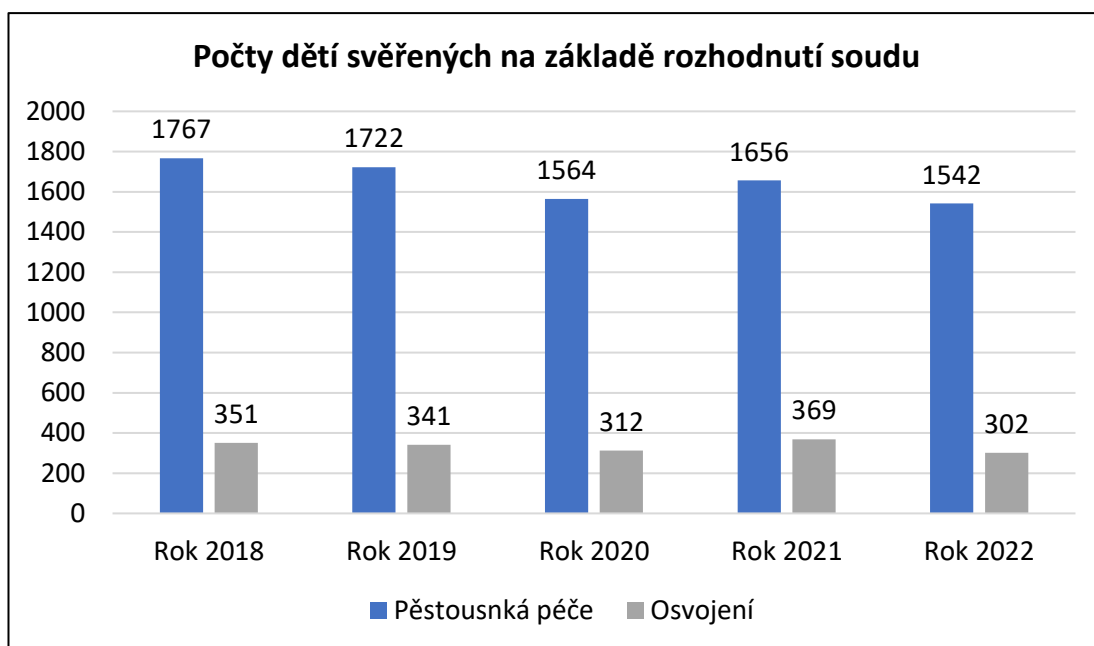
Poručníka soud jmenuje za situace, že není žádný z rodičů, který má a vykonává vůči svému dítěti rodičovskou odpovědnost v plném rozsahu. Jedná se o situace, kdy oba rodiče nezletilého dítěte zemřeli, byli zbaveni rodičovské odpovědnosti, výkon rodičovské odpovědnosti obou rodičů nezletilého byl pozastaven, rodičovská odpovědnost obou rodičů nezletilého dítěte byla omezena, nebo byl omezen její výkon, a zároveň byl stanoven rozsah tohoto omezení, a nebo jde o dítě nezletilých rodičů, případně jeden z rodičů je nezletilý a druhý není znám či v rodném listě uveden. Poručník má vůči dítěti stejná práva a povinnosti jako rodič, ale nemá k dítěti vyživovací povinnost. V případě, že poručník o dítě pečuje, je on i dítě (poručenec) zabezpečen dávkami pěstounské péče. Poručníkem lze jmenovat jen plně svéprávnou osobu, která způsobem života zaručuje, že je schopna funkci poručníka řádně vykonávat.

Dokud není dítěti ustanoven poručník nebo dokud se ustanovený poručník neujme své funkce, vykonává poručenství orgán sociálně-právní ochrany dětí jako veřejný poručník. Pokud se nepodaří najít vhodného člověka, který by mohl poručenství vykonávat, jmenuje soud do funkce poručníka orgán sociálně-právní ochrany dětí. Každé rozhodnutí poručníka, nikoli běžné situace, týkající se dítěte musí být schváleno soudem. Poručník je povinen řádně plnit svou funkci a podléhá pravidelnému dozoru. Je povinen alespoň jednou za rok podávat soudu zprávu o osobě poručence, jeho vývoji a předkládat soupis jmění dítěte. Poručenství zaniká, nabude-li dítě svéprávnosti (plnoletosti), je-li dítě osvojeno, smrtí poručníka, odvoláním poručníka nebo rozhodnutí soudu o zproštění poručníka jeho funkce (MPSV, 2023).

Poručenství je rodinněprávní institut, který ochraňuje nezletilé dítě v případě, že s ohledem na svůj věk není svéprávné, a potřebuje tak zákonného zástupce. Poručník poskytuje dítěti náležitou a úplnou ochranu jeho práv a zájmů. Poručník podléhá dohledu a intenzivní kontrole ze strany soudu. Osobou poručníka může být fyzická osoba nebo orgán sociálně-právní ochrany dětí. Fyzická osoba má přednost pro ustanovení do funkce poručníka. Ve většině případů to bývá osoba, kterou doporučili sami rodiče. Je zde předpoklad, že fyzická osoba bude lépe vykonávat práva a povinnosti poručníka vyplývající z rodičovské odpovědnosti a případně bude o dítě i pečovat, což je v jeho zájmu. Orgán sociálně-právní ochrany dětí může být do funkce poručníka jmenován v případě, že poručníkem nemůže být ustanovena fyzická osoba, protože žádná příbuzná není a nikdo jiný o tuto funkci nejeví zájem. Poručníka jmenuje soud v rámci řízení péče o nezletilé (Westphalová, 2014, s. 1183-1189).

3.6 Analýza období 2018-2022

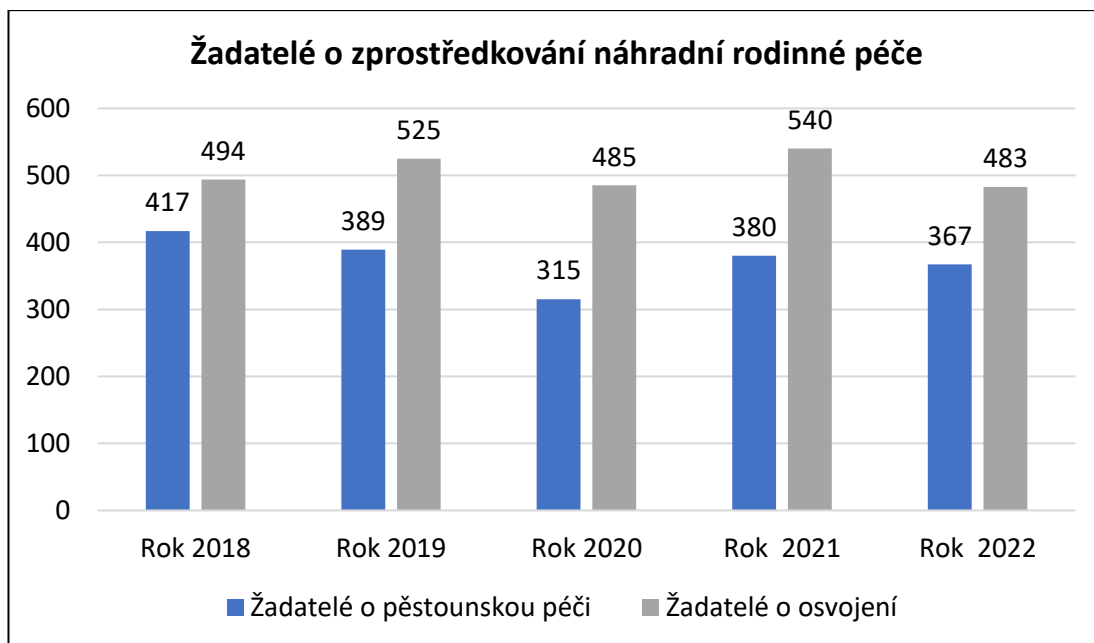
Následující analýza se zabývá zpracováním statistických údajů za rok 2018, 2019, 2020, 2021 a 2022, které vydalo Ministerstvo práce a sociálních věcí a které jsou zveřejněny na jejich webových stránkách. Jde o počty dětí svěřených do pěstounské péče a počty dětí osvojených, vše na základě rozhodnutí soudu. Dále jsou graficky zpracovány počty žadatelů o pěstounskou péči a osvojení. Poslední aktualizace těchto údajů proběhla 4. 4. 2023.

Graf č. 1: Počty dětí svěřených na základě rozhodnutí soudu

Zdroj: vlastní zpracování

Z výše sestaveného grafu vyplývá, že na základě rozhodnutí soudu bylo do pěstounské péče svěřeno nejvíce dětí v roce 2018, přesněji 1 767 dětí. Nejméně pak v roce 2022, 1 542 dětí. Nejvíce dětí bylo osvojeno v roce 2018, a to 369 dětí. Nejméně v roce 2022, 302 dětí. Nejméně soud rozhodoval v roce 2022, a to jak v případech svěřených dětí do pěstounské péče, tak v osvojení dětí.

Graf č. 2: Žadatelé o zprostředkování náhradní rodinné péče

Zdroj: vlastní zpracování

Výše zpracovaný graf poukazuje na počty žadatelů o zprostředkování náhradní rodinné péče, konkrétně pěstounské péče a osvojení, které přibyly ve sledovaném roce. Nejvíce nových žadatelů o pěstounskou péči přibylo v roce 2018, a to 417. V tomto roce byl také největší počet dětí svěřených do pěstounské péče za celé uvedené období. Nejméně žadatelů o pěstounskou péči svou žádost podalo v roce 2020, bylo jich pouze 315. Nejvíce žadatelů o osvojení je zaznamenáno za rok 2021, je to 540 žádostí. Nejméně žadatelů o osvojení bylo v roce 2022, bylo jich 483, pouze o dva žadatele méně než v roce 2020.

Za celé uvedené období, tedy 5 let, bylo rozhodnutím soudu do pěstounské péče svěřeno 8 251 dětí, osvojeno jich bylo 1 675. Za celé pětileté období žadatelé podali 1 868 žádostí o zprostředkování pěstounské péče a 2 527 žádostí o osvojení. Největší rozdíl v počtu dětí svěřených do pěstounské péče byl mezi roky 2019 a 2020, rozdíl činil 158 dětí. Největší rozdíl mezi osvojenými dětmi, a to rozdíl 67 dětí, byl mezi roky 2021 a 2022. Mezi počty žadatelů o pěstounskou péči byl mezi roky 2019 a 2020, v roce 2020 je evidováno o 74 žadatelů méně. V roce 2021 se evidovalo o 57 méně žadatelů než v roce 2022.

Z výše uvedených údajů tedy nelze předpokládat, zda bude počet dětí svěřených do pěstounské péče na základě rozhodnutí soudu růst a zda bude přibývat žadatelů o zprostředkování těchto forem náhradní rodinné péče. Údaje jsou každý rok odlišné. Nemají konstantní nárůst ani úbytek.

ZÁVĚR

Téma utajeného porodu lze z obecného hlediska považovat za přínosné pro ženy, které mají zájem dítě porodit důstojným způsobem a pod lékařským dohledem tak, aby nebylo ohroženo zdraví matky, ani dítěte, ale s ohledem na to, že o něj v budoucnu nebudou projevovat zájem a starat se o něj. Ve shrnutí jde o případy, kdy chce matka родit pod lékařským dohledem, ale nechce být s dítětem nijak spojována. Za současné právní úpravy však toto není možné a v oblasti utajených porodů převažují spíše nedostatky. Matky se zcela jistě snaží chránit jejich děti, ale tím, že nechtějí vykonávat svou rodičovskou povinnost, by se dalo dlouze přemýšlet nad tím, zda ještě stále platí pravidlo, že matkou dítěte ta žena, která jej porodila. Svým rozhodnutím utajit svou identitu matky ztěžují postupy následného zajištění náhradní rodinné péče dítěti. Proces získání souhlasu matky s osvojením nebo rozhodnutí o tom, že souhlasu není třeba, prodlužuje rozhodnutí o osvojení dítěte, které vede k zániku rodinně-právního vztahu mezi matkou a dítětem. Jako další problematika se jeví možnost určení otcovství k dítěti nebo požadavek na svéprávnost ženy, neboť většina autorů zastává názor, že žena, která chce porodit utajeně musí být plně svéprávná, tedy i zletilá.

Skutečné pouto rodiny je ve vzájemné úctě a radosti, a tohoto by se mělo dostat každému narozenému dítěti. Každé dítě by mělo mít právo na krásný, bezstarostný život bez ohledu na to, kdo nebo jak jej porodil nebo vychovává. Dětství je velmi složité období. Dětem je potřeba dopřát základní tělesné a fyziologické potřeby, poskytnou jim pocit bezpečí a jistoty, vyjadřovat lásku, uznání a úctu a hlavně jim vytvořit prostor pro seberealizaci.

Hlavní i dílčí cíle práce byly naplněny. Podařilo se definovat utajený porod a jeho průběh, charakterizovat jeho právní úpravu, odlišit anonymní a diskrétní porod, popsat, jak probíhá péče o dítě po porodu. Zjistila jsem, jak probíhá utajený porod na Slovensku, ve Francii a v Rakousku. Podařilo se také objasnit práva a povinnosti dítěte k rodičům a definovat formy náhradní rodinné péče a tyto analyzovat v uvedeném období.

Doufám, že tato práce bude přínosem jak pro veřejnost, která o tomto tématu nemusela mít povědomí, tak i pro ženy, které se nachází v nelehké životní situaci a uvažují nad možností utajeného porodu.

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

Články

DOKTOR, Zdenko. Zdravotná dokumentácia pri utajených pôrodoch. *Právo a manažment v zdravotníctve*. Bratislava: Iura Edition, 2013, 4(10), 23. ISSN 1338-2071.

HRABÁK, Jan. Utajený porod jako nový institut zdravotníckého práva. *Zdravotníctví a právo*, 2004, 8(10), s. 12-13. ISSN 1211-6432.

HRUŠÁKOVÁ, Milana a Zdeňka KRÁLÍČKOVÁ. *Anonymní a utajené mateřství v České republice - utopie nebo realita?*. *Právní rozhledy*, 2005, 13(2), s. 53-57. ISSN 1210-6410.

K problematice utajených porodů: Evropský soud pro lidská práva dne 13. 2. 2003, sp. zn. 42336/98. *EMP Jurisprudence*, 2005, 14(7), s 52-56. ISSN 1801-2167.

KODRIKOVÁ, Zuzana. "Anonymní" porody - jsou skutečně utajené?. *Právo a rodina*, 2005, 7(6), s. 17-20. ISSN 1212-866X.

Praktická gynekologie : moderní časopis pro gynekology a porodníky Brno : Medica Publishing & Consulting s.r.o., 1997-2016. Brno : Medica Healthworld a.s.. Brno : Ambit Media a.s.. Brno : Facta Medica s.r.o.. ISSN: 1211-6645.

VILLENEUVE-GOKALP Catherine, *Women who Give Birth "Secretly" in France*, 2007-2009, *Population*, 2011, 66(1), s. 131-168. ISSN 16342941.

VOLČKO, Vladimír a Lucia MITRÍKOVÁ. Utajené pôrody v Slovenskej republike. *Právo a manažment v zdravotníctve*. Bratislava: Wolters Kluwer, 2017, 8(2), 2-5. ISSN 1338-2071.

Knihy

BRZOBOHATÝ, Robin a kol. *Aktuální otázky ochrany práv dětí: informování dětí o jejich právech*. 1. vydání. Brno: Česko-britská o.p.s., 2017. s 302. ISBN 978-80-905598-3-7.

BUBLEOVÁ, V. a kol. *Základní informace o osvojení (adopci)*. 3., přeprac. vyd. Praha: Středisko náhradní rodinné péče, 2014. s 57. ISBN 978-80-87455-18-0.

BUBLEOVÁ, V. a kol. *Základní informace o pěstounské péči a péči poručníka*. 4. přeprac. vyd. Praha: Středisko náhradní rodinné péče, 2018. 52 s. ISBN 978-80-87455-30-2.

DAVID, Roman, ed. *Práva dítěte: úmluva o právech dítěte a její charakteristika: mezinárodní ochrana práv dítěte a některé další dokumenty: rodina a základy rodinného práva*. 1. vyd. Olomouc: Nakladatelství Olomouc, 1999. s 175. ISBN 80-7182-076-8.

Hrušáková, M., Králíčková Z., Westphalová L. a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655-975)*. Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, 1380 s.

HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Rodinné právo*. Vyd. 1. V Praze: C.H. Beck, 2015, 328 s. Academia iuris. ISBN 978-80-7400-552-7.

HRUŠÁKOVÁ, Milana a Zdeňka KRÁLÍČKOVÁ. *České rodinné právo*. 3., přeprac. a dopl. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2006, ©1998. s 398. Edice učebnic PrF; č. 376. ISBN 80-7239-192-5.

KŘÍSTEK, Adam. *Osvojení dětí: úplná adopce v českém právu*. Vydání první. Praha: Wolters Kluwer, 2016. viii, 122 stran. Právní monografie. ISBN 978-80-7552-022-7.

MAREŠOVÁ G. *Sestra: odborný dvouměsíčník pro zdravotní sestry*. Praha: Strategie Praha, 2009, roč. 19, č. 6. ISSN 1210-0404.

MARKOVÁ, Irena. *Evropský soud pro lidská práva a jeho vybraná rozhodnutí týkající se České republiky*. Vyd. 1. Ostrava: Key Publishing, 2008. s 161. Právo. ISBN 978-80-87071-56-4.

MATĚJČEK, Z. et al. *Náhradní rodinná péče: průvodce pro odborníky, osvojitele a pěstouny*. Vyd. 1. Praha: Portál, 1999. 183 s. ISBN 80-7178-304-8.

MATĚJČEK, Z. *Osvojení a pěstounská péče*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2002. 152 s. ISBN 80-7178-637-3.

NOVOTNÁ, Věra a Daniel HOVORKA. Úprava výchovy dítěte odloženého do Baby boxu a dítěte narozeného v režimu tzv. utajeného porodu. 2. *Právo a rodina*, 2009, 11(6), s. 5-10. ISSN 1212-866X.

NOVOTNÁ, Věra. Další otázky spojené s utajenými porody. *Právo a rodina*. 2005, 7(10), s. 15-17. ISSN 1212-866X.

NOVOTNÝ, Petr et al. *Nový občanský zákoník. Rodinné právo*. 2., aktualizované vydání. Praha: Grada Publishing, 2017. 208 stran. Právo pro každého. ISBN 978-80-271-0431-4. Dostupné také z: <https://www.bookport.cz/kniha/novy-obcansky-zakonik-rodinne-pravo-2989>.

NOŽÍŘOVÁ, Jana. *Náhradní rodinná péče*. Praha: Linde Praha, 2012. 94 s. ISBN 978-80-86131-91-7.

PROUZOVÁ, Anna. *Evropský soud pro lidská práva: organizace, pravomoci a řízení*. Praha: Linde, 2004. s 186. ISBN 80-7201-500-1.

ŠPECIÁNOVÁ, Šárka. *Sociálně-právní ochrana dětí*. Praha: Vzdělávací institut ochrany dětí, 2007. 36 s. ISBN 978-80-86991-27-6.

Elektronické zdroje

Anonymegeburt: *Anonyme geburt* [online]. [cit. 2023-03-24]. Dostupné z: <https://anonymegeburt.at/anonymni-porod/>.

BMFSFJ: *Anonyme und vertrauliche geburt* [online]. [cit. 2023-03-24]. Dostupné z: <https://www.bmfsfj.de/bmfsfj/themen/familie/schwangerschaft-und-kinderwunsch/anonyme-und-vertrauliche-geburt>.

Gesundheit: *Anonyme Geburt & Babyklappe* [online]. [cit. 2023-03-24]. Dostupné z: <https://www.gesundheit.gv.at/leben/eltern/geburt/geburtsvorbereitung/anonyme-geburt-babyklappe>.

JAUSSENT, Violaine. *Co potřebujete vědět o porodu pod X* [online]. francetvinfo.fr, [online]. [cit. 2023-3-18]. Dostupné z: https://www.francetvinfo.fr/societe/justice/ce-qu-il-faut-savoir-sur-l-accouchement-sous-x_753773.

Ministerstvo práce a sociálních věcí: *Náhradní rodinná péče* [online]. [cit. 2022-12-31]. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/nahradni-rodinna-pece>.

Ministerstvo práce a sociálních věcí: *Úmluva o právech dítěte* [online]. [cit. 2022-12-31]. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/web/cz/umluva-o-pravech-ditete1>.

Oesterreich: *Anonyme Geburt* [online]. [cit. 2023-03-24]. Dostupné z: https://www.oesterreich.gv.at/themen/familie_und_partnerschaft/geburt/2/Seite.080020.

ÚMPOD: *Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí* [online]. 2023 [cit. 2023-03-31]. Dostupné z: <https://www.umpod.cz/web/cz>.

Judikatura

Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 13. 2. 2003, Odievre proti Francii, stížnost č. 42326/98.

Legislativní prameny

ČESKO. Ústavní zákon č. 2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod, ve znění pozdějších předpisů. Ze dne 16. prosince 1992. In: Sbíрка zákonů České republiky, 1992, částka 1, s. 17-23.

ČESKO. Zákon č. 301/2000 Sb., o matrikách, jménu a příjmení a o změně některých souvisejících zákonů. Ze dne 20. října 2008. In: Sbíрка zákonů České republiky, 2008, částka 123, s. 5873-5893.

ČESKO. Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony. Ze dne 5. září 2012. In: Sbíрка zákonů České republiky, 2012, částka 147, s. 5090 – 5139.

ČESKO. Zákon č. 422/2004 Sb., kterým se mění zákon č. 20/1966 Sb., o péči o zdraví lidu, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 301/2000 Sb., o matrikách, jménu a příjmení a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 48/1997 Sb., o veřejném zdravotním pojištění, ve znění pozdějších předpisů. Ze dne 1. 9. 2004. In: Sbíрка zákonů České republiky, 2004, částka 138, s. 8090-8092.

ČESKO. Zákon č. 48/1997 Sb., o veřejném zdravotním pojištění a o změně a doplnění některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony. Ze dne 15. listopadu 2018. In: Sbíрка zákonů České republiky 2018, částka 129, s. 4810-4938.

SEZNAM OBRÁZKŮ

Obrázek č. 1 VÍTEK

SEZNAM GRAFŮ

Graf č. 1: Počty dětí svěřených na základě rozhodnutí soudu.

Graf č. 2: Žadatelé o zprostředkování náhradní rodinné péče.